

"Rémlik, mintha látnám..." Arany János: Toldi, a JESZ előadásában

[1]

Szakemberek, kutatók, olvasásszociológusok, tanárok, vagy éppen a leginkább érintettek, a diákok a megmondható, hogy manapság, az olvasás(i) (kultúra) hanyatlása korábban a tanulóifjúság számára különösen, milyen nagy nehézséget okozhat a hosszabb, összefüggő, szót szóra, mondatot mondatra, bekezdést bekezdésre halmozó, a különösképpen klasszikus szövegek olvasása. És tulajdonképpen mindegy, hogy a koncentráció hiányáról, vagy pedig a figyelem impulzív, állhatatlan felajzottságáról, eltereltségéről, esetleg másról van szó, a végeredmény ugyanaz, értékes, pótolhatatlanul fontos könyvek, szövegek: m?vek kerülhetnek (vég)veszélybe, nem is szólva az általuk közömbössé válók öntudatlan, fel nem fogott veszteségeiről.

Mint egy falat kenyérré (az éhez?nek), olyan szükség van tehát minden segítségre, ötletre, minden olyan módszerre, eljárásra, amely az irodalom értékeit, verset, elbeszél? költeményt, tárcát, regényt, stb. stb. úgy próbál megmenteni, átmenteni a mába, jöv?be(?), hogy valamilyen módon a célközönség számára - fogyaszthatóvá teszi. Ha pedig nagy klasszikusaink nyelvünket, lelki struktúránkat, mibenlétünket magalapozó m?veiről van szó, akkor még inkább ez a helyzet.

Valószínűleg erre érzett rá a JESZ, amikor elkészítette és m?sorra t?zte Arany János remekének, A Toldinak színpadi adaptációját - s ez már önmagában dicséretes: a mindenkor aktualitás mellett a mindenkor aktuális értékszempontra érvényesíteni.

A színre vitel során több szempontból is, sejthetően számos nehézséggel kellett megküzdeni. Az egyik a Toldi műfajából következhet: a széles sodrású tizenkettesekben hömpölygő történetnek ugyan számtalan feszült, drámai része van, de mégiscsak elbeszélő költeményről van szó, amelyben (a líraiságról most nem beszélve) mégiscsak az epikusság a meghatározó. Következésképp az erős rostálással (az eredeti mű több órás terjedelméből nagyjából 50 perc maradt) a drámai részekre kellett koncentrálni, nem kis feladatként arra való figyelemmel, hogy a hatás, az egész hangulata megmaradjon, az "átalakított" művet aureolaként körébe fogva. További következmény, hogy az egész mű hangulatához összetettségéhez képest a színpadi változat szükségképpen csak vázlatos lehet - s az előadás során ezt az "anyagot" kell egészé tenni. Az sem elhanyagolható szempont továbbá, hogy a Toldiban bemutatott világ a mai (diák) néző számára jobbára csak forma - a szokások, az életmód, a munka, általában az életkörülmények tekintetében szinte semmi sincs, ami megegyezne a miénkkel.

Nyilvánvaló, hogy az előadás a drámaiságra épít, s ahogy a rendező Soltészky Tibor is jelzi, "rövid, tömör, képszerű" jelenetekbe adaptálva a történetet, egy-egy egészen eszköztelen tárggyal, jelmezzel utalva a történet idejére. A kis méretű, négy oszloppal (ezek egyike lesz majd a "szörnyő vendégoldal"), határolt játéktér már eleve magában rejti a feszültség lehetőségét: a gesztusok, mozgások közvetlenebbül szembesülnek, a testek közelebb kerülnek egymáshoz, lehetővé téve az indulatok megelevenedését, "mozgó-képszerűvé" válását. Az előadás mindezt jól kihasználja, így a húzások adta lehetőségeket is - egy-egy helyen éreztem úgy, hogy a váltások feszesebbre sikerülhettek volna.

A jelentős szerepet játszó zene és az ének nemcsak az atmoszféra felidőzésében/megteremtésében, vagy a történeletről való rövid/pillanatnyi eltávolodásban, így az átélést elősegítően játszik szerepet, hanem találékony megoldásként dramaturgiai szerepe is van, amikor a farkaskalandot teljes egészében az együttes által előadott/énekelt zenei betét meggyőzően idézi föl.

A rendező koncepciójában alapvető szerepet kap az irodalmiságon való túlemelkedés, az a törekvés, hogy a Toldit a színház világába hozza be. Ez a szándék teljes mértékben elfogadható, ugyanakkor a fentebb jelzett nehézségekkel/ kérdésekkel kapcsolatban az egész (mű) atmoszférája, ethosza(?) megteremtésének igénye is felmerül. Ebben pedig a tömörítés, a színészi játék, zene, jelmez stb. mellett egyenrangúan fontos, ha nem a legfontosabb szerepe van a nyelvnek, a Arany János-i nyelv felidező erejének. Természetesen nem deklamálásról lenne szó, de a dráma szövege, a szövegmondás, úgy gondolom helyenként több emóciót is elbír, azzal együtt, hogy az előadás, s ezzel is egyet lehet érteni, tartózkodóan visszafogott.

Emlékezetesen szép, hatásos pillanat/rész volt többek között Miklós és anyja búcsúja, a király és György találkozása, az idősebb testvér (ön)lelepleződése.

De például a végén, a kórus által előadott, Miklós dicsőségét zengő panegirikusz ("Rettenetes vitéz támadott belőle"...) szélesebb levegővel, akár kissé vásárian(!) megszólaltatva viszont messzehangzóbb és hatásosabb lehetett volna (a darab elején, az evokációban elhangzottakhoz képest). Azért is mondom ezt, mert végtére is, ennek az egy órának a során végeredményképpen a mesének, az igazság beteljesülésének, tehát csodának lehetünk szemtanúi (amiből nekünk, a mai nézőnek csak olykor és nem túl sok jut, ha jut) - csodálkozni és örülni lehet, kell(ene) ennek, felszabadultan, szabadon, szélesen...

A szereplők közül László Virág (anya, özvegy) szép szövegmondása, belépései, az előadás tempója szempontjából is jó hatásúak. Miklós (Zakariás Máté) nemesen okos fiatalember, de ez mintha kissé elfedné vívódásait. Szabó Márk József Györgye a királlyal való találkozásban a ravaszságot is felülmúlva, meggyőzően erős és teljes, mint amilyen határozott (katona) Horvát Marin. Ágoston Gáspár mint király, az uralkodó indokoltan hűvös visszafogottsága mellett lehet, fenségesebb lehetne.

A JESZ Toldiját látva egy színházi szakemberünknek a 20. hajnalán tett megállapítása juthat eszünkbe, miszerint "A régiekhez újak kelnek ki,...az újak a régiekhez csatlakoznak."

Ha ez így van, akkor - remélhetőleg - reménykedhetünk.

Tóth Károly

Forrás webcím: https://jesz.pte.hu/remlik_mintha_latnam_arany_janos_toldi_jesz_eloadasaban

Hivatkozások

[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/inhp4056_0.jpg?itok=R-znEMsG